SVETOMARSKA ČIPKA[1]

Dora Hertelendi, Sveta Marija

Slika 1. Svetomarska čipka na balu

Svetomarska čipka, prepoznatljiva po svojoj izradi batićima, jedno je od blaga hrvatske kulturne baštine. Ova vrsta čipke dolazi iz mjesta Sveta Marija u Međimurskoj županiji i čini neprocjenjivi dio tradicije sjeverne Hrvatske. Izrađuje se od jedne neprekinute niti, a vještina izrade prenosi se s koljena na koljeno već stoljećima. Iako je u jednom trenutku bila na rubu zaborava, zahvaljujući trudu učiteljice Nade Mance, svetomarska čipka živi dalje kao zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Hrvatske. (Dnevnik, 2017.)

Povijest svetomarske čipke

Povijest svetomarske čipke, iako nejasna i nedokumentirana u svojim ranim fazama, vezana je uz lokalno stanovništvo koje je izrađivalo čipku kao dodatni izvor prihoda. Žene iz Svete Marije bile su poznate po izradi „klepane čipke" koja se širila i izvan granica Međimurja, sve do Podravine i Bilogore. Početkom 19. stoljeća svetomarska čipka postala je sastavni dio tradicionalne odjeće i ukrasa. Čipkarstvo je tada cvjetalo, ali je tijekom Drugog svjetskog rata opalo jer su žene preuzele druge poslove.

Za izradu čipke bile su potrebne vješte ruke, veliko strpljenje i usmjerenost na detalje. Čipkarice su radile pretežno zimi, kada je bilo manje poljoprivrednih poslova. To je bila prilika za dodatnu zaradu, ali i za pripremu mladih djevojaka za udaju. Prodaju čipke nisu obavljale same čipkarice, već takozvane „špicarice" koje su prikupljale čipku po selu i prodavale je na sajmovima. (Wikipedia contributors, 2024.)

Zadatak 1. Riješite jednadžbu i doznajte koje je godine gospođa Nada Mance oživjela izradu svetomarske čipke:

$$\frac{3(2x-5)}{5}+\frac{x+7}{2}=\frac{5x-3}{6}+1730.$$

Karakteristike i izrada svetomarske čipke

Svetomarska čipka posebna je zbog načina izrade jednom neprekinutom niti, bez rezanja ili vezanja konca, što joj osigurava čvrstoću i trajnost. Izrađuje se batićima, malim drvenim alatima na koje se namata konac, pri čemu se obično koristi šest do trideset i šest pari batića, ovisno o složenosti uzorka.

[1]Članak je napisan kao studentski rad u kolegiju Metodika nastave matematike 3 na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, mentorice prof. dr. sc. Aleksandra Čižmešija i Sanja Stilinović, prof.

Predložak s rupicama postavlja se na jastuk, *balo*, punjen piljevinom, pljevom od zobi ili sitnom slamom. Balo mora biti dobro napunjeno i čvrsto jer bi čipka u protivnom bila grbava. Izrada jednog komada čipke može potrajati i do 60 sati, ovisno o detaljima i iskustvu čipkarice, što čipkarice čini cijenjenima u zajednici, a njihovu vještinu smatra se pravom umjetnošću. Kvaliteta čipke ovisi i o preciznosti izrade, a svaka čipkarica razvija svoj stil i tehniku. Drveni batići, ručno izrađeni od drveta šljive, pomažu čipkaricama u pravilnom namatanju niti, a često su različitih oblika i veličina, prilagođeni rukama čipkarice i njezinim potrebama. Da bi čipka bila što kvalitetnija i finija, koristi se tanji konac, što izradu čini još izazovnijom.

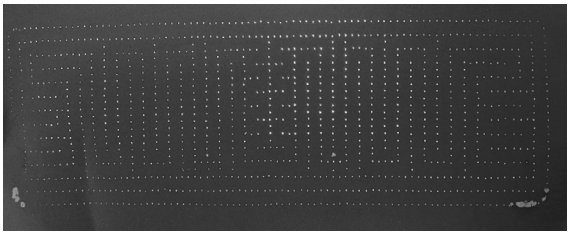

Slika 2. Predložak s rupicama za izradu čipke s motivom „struglja" u sredini (autorski rad)

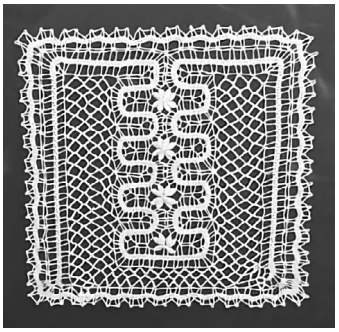

Slika 3. Svetomarska čipka koju je isplela čipkarica Magdalena Kvakan s motivom „struglja" (autorski rad)

Zadatak 2. Predložak sa *Slike 2.* pravokutnog je oblika. Rupice na rubu predloška omeđuju pravokutnik površine 492 cm^2. Razmak između svake dvije rupice na rubu predloška je 0.5 cm (dok u unutrašnjosti razmak može biti veći ili manji). Jedna stranica pravokutnika ima 58 rupica više od svoje susjedne stranice.

a) Od koliko se rupica sastoji rub predloška sa *Slike 2.*?

b) Broj rupica na rubu predloška čini 10 % ukupnog broja rupica na predlošku sa *Slike 2*. Odredite ukupan broj rupica na predlošku i broj rupica koje nisu na rubu.

Motivi svetomarske čipke

Svetomarska čipka prepoznatljiva je po nekoliko specifičnih motiva koji su dio tradicionalne baštine. Neki od najpoznatijih motiva su:

- **Lastavica** – motiv koji nalikuje ptici u letu, često povezan s osjećajem slobode i kretanja. Lastavica je jedan od glavnih ukrasa na poculicama.
- **Katruža** – motiv cvijeta koji simbolizira ljepotu i žensku nježnost. Katruža je često prisutna na čipkastim trakama za nošnju.
- **Jagnješce** – motiv u obliku mladog janjeta, simbola čistoće i nevinosti. Ovaj motiv često se pojavljuje u kontekstu vjenčanih ukrasa i narodnih običaja.

- **Krogljica** – motiv koji podsjeća na sitnu kuglicu, često korišten za ispunjavanje praznih prostora između drugih, složenijih motiva.

Svaki od ovih motiva ima svoje značenje i povezan je s lokalnom tradicijom i simbolikom. Osim estetske uloge, motivi su često bili povezani s ritualima i običajima. Primjerice, čipka s motivom lastavice smatrana je sretnom za mladenke. Danas čipkarice izrađuju suvremenije motive za koje same smišljaju predloške na temelju nekih postojećih motiva ili se koriste maštom. Jedan takav motiv, nastao po predlošku čipke koja se radi s prekidanjem niti, leptir je sa *Slike 4*.

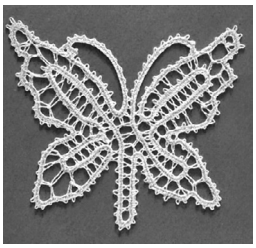

Slika 4. Leptir od svetomarske čipke (autorski rad)

Zadatak 3. Svetomarska poculica[2] izrađena je od 3 dijela koji se zasebno čipkaju. Glavni dio poculice sastoji se od 5 fragmenata. Za svaki je fragment čipkarici Magdaleni potrebno 60 sati rada i 60 namotaja konca na svaki batić. Stražnji dio poculice zahtijeva 30 sati rada i 35 namotaja po batiću, dok je za *žnjoru* (mašnu na vrhu poculice) potrebno 25 sati rada i 30 namotaja po batiću. Svaka se čipka radila od 7 pari batića (ukupno 14 batića).

a) Koliko je ukupno sati rada čipkarici Magdaleni bilo potrebno za izradu cijele poculice?

b) Koliko je ukupno namotaja konca na sve batiće potrebno za izradu cijele poculice?

c) Promjer dijela batića na koji se namotava konac je 0.7 cm. Kolika je duljina konca koja je potrebna za izradu pojedinog dijela poculice? Koliko je konca potrebno za izradu cijele poculice?

(Vrijednost broja π u računu zaokružite na dvije decimale, odnosno koristite približnu vrijednost 3.14.)

Slika 5. Poculica

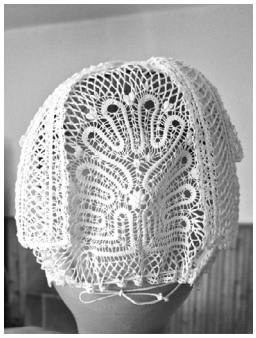

Slika 6. Stražnji dio poculice (autorski rad)

[2]Poculica je pokrivalo za glavu udatih žena i dio ženske svadbene nošnje

Također, svaka pojedina tradicionalna čipka sastoji se od nekoliko elemenata: stezica (stazica), pukanica (mrežica), koščica (koštica), završna (rub čipke). (M. Kvakan, osobna komunikacija, 19. 10. 2024.).

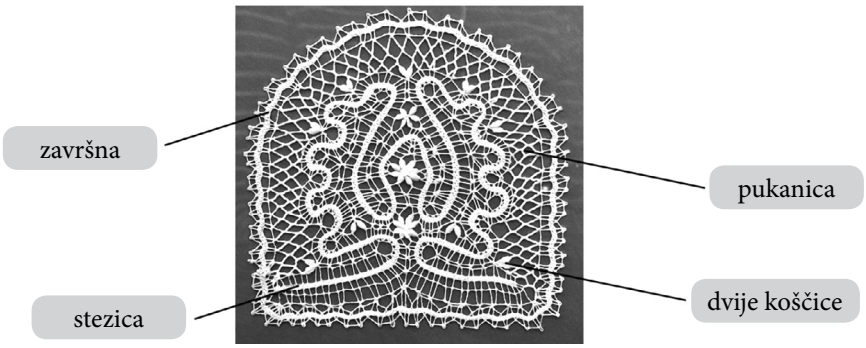

Slika 7. Svetomarska čipka s motivom jagnješca i njeni elementi (autorski rad)

Zadatak 4. Koja preslikavanja u ravnini uočavate na čipki s motivom janješca, a koja na dijelovima sastavljenima od koščica? (*Slika 7.*)

Zadatak 5. Najzahtjevniji element za izradu čipke je koščica. Prema tome, što je više koščica na čipki, to je čipka vrjednija. Pretpostavimo da se vrijednost čipke povećava 5 % za svaku dodatnu koščicu. Ako čipka s 10 koščica vrijedi 50 eura, kolika će biti vrijednost čipke koja ima 14 koščica?

Očuvanje tradicije

Svetomarska čipka danas je simbol očuvanja kulturne baštine, a Udruga svetomarska čipka aktivno radi na njenom očuvanju i promociji. Čipkarice iz Svete Marije prenose svoje znanje na mlađe generacije i organiziraju radionice i izložbe kako bi potaknule interes za ovu staru, ali vrijednu vještinu.

Osim lokalnih manifestacija, svetomarska čipka postala je prepoznatljiva i na međunarodnoj razini. 2009. godine, dobila je status zaštićenog nematerijalnog kulturnog dobra, čime je dodatno učvršćena njezina važnost u očuvanju hrvatske tradicije. (LAG Mura Drava, 2022.) Nedavno je dobila i novo priznanje. Naime, u prodaju su pušteni zlatnici Hrvatske narodne banke s motivima hrvatskih čipki, koji su rezultat projekta formiranja prigodne zlatne numizmatičke kovanice pod nazivom „Čipkarstvo u Hrvatskoj". Ovaj projekt proveden je u suradnji s Hrvatskom kovnicom novca, a uz svetomarsku čipku, na zlatnicima su prikazani i motivi paške, lepoglavske te hvarske čipke. Zlatnici su dostupni u tri nominalne vrijednosti: 100 €, 25 € i 10 €, a motiv svetomarske čipke nalazi se na naličju svakog zlatnika, dok su na licu zlatnika stilizirani motivi drugih hrvatskih čipki. (Hrvatska kovnica novca, 2023.)

Slika 8. Svetomarska čipka na zlatnicima Hrvatske narodne banke

Zadatak 6. Zlatnik s motivom čipke nominalne vrijednosti 100 € ima masu od 1 unce i promjer 3.2 cm. Zlatnik je cilindričan.

a) Izračunajte površinu naličja (strane) zlatnika s motivom svetomarske čipke.

b) Volumen zlatnika možemo izračunati kao omjer njegove mase i gustoće. Ako je gustoća zlata od kojeg je zlatnik izrađen 19.30 g/cm^3, a masa toga zlatnika 31.1035 grama, koliki je volumen toga zlatnika?

c) Izračunajte debljinu toga zlatnika.

(Vrijednost broja π u računu zaokružite na dvije decimale, odnosno koristite približnu vrijednost 3.14.)

Svetomarska čipka, iako se čini jednostavna za izradu zbog relativno malog broja batića, predstavlja vrhunac ručne izrade i umjetničke preciznosti. Njezini prepoznatljivi motivi svjedoče o bogatstvu mašte i vještine čipkarica, a svaki primjerak čipke nosi sa sobom dio povijesti i tradicije. Danas, svetomarska čipka nije samo ukras ili dodatak nošnji – ona je simbol kulturnog identiteta i svjedočanstvo o snazi očuvanja baštine kroz generacije.

Literatura:

1. Dnevnik. (22. 7. 2017.). Svetomarska čipka: bogatstvo koje upotpunjuje međimursku kulturnu baštinu, https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/svetomarska-cipka-bogatstvo-koje-upotpunjuje-medjimursku-kulturnu-bastinu---461935.html (19. 10. 2024.)
2. Hrvatska kovnica novca. (2023.) Hrvatska kovnica novca Croatian Mint. Zlatnik „Čipkarstvo u Hrvatskoj" 1 unca, https://croatianmint.hr/trgovina/darovi/vjencanje/zlatnik-cipkarstvo-u-hrvatskoj-1-unca/ (19. 10. 2024.)
3. LAG Mura Drava. (24. 3. 2022.). Svetomarska čipka: blago tradicije u Međimurju, http://www.lag-muradrava.hr/3834-2/ (21. 10. 2024.)
4. Wikipedia contributors. (5. 6. 2024.). Svetomarska čipka. Wikipedia, The Free Encyclopedia, https://hr.wikipedia.org/wiki/Svetomarska_%C4%8Dipka (21. 10. 2024.)

Slike:

Slika 1: https://regionalni.com/wp-content/uploads/ipka_2.jpg (21. 10. 2024.)

Slika 5: https://medjimurska-zupanija.hr/stg76537/wp-content/uploads/2022/03/Festival-cipke-6.jpg (21. 10. 2024.)

Slika 8: https://financije.hr/wp-content/uploads/2023/10/SlikaCipkaHNB1-1024x576.jpg (19. 10. 2024.)

Rješenja zadataka provjerite na stranici 215.